Työ- ja elinkeinoministeriö
Arbets- och näringsministeriet

TYÖ- JA ELINKEINOMINISTERIÖN LAUSUNTO; MITEN MINISTERIÖ HYÖDYNTÄÄ TULEVAISUUSTYÖSKENTELYÄ, TULEVAISUUSSELONTEKOA JA SKENAARIOITA? ENTÄ MILLÄ TAVALLA PÄÄTÖSTEN TULEVAISUUSKESTÄVYYDEN ARVIOINTI ON INTEGROITU TAI INTEGROITAVISSA MINISTERIÖSSÄ TEHTÄVÄÄN VALMISTELUUN? (VNS 7/2025 VP)

Kiitämme pyynnöstä antaa ministeriömme lausunto liittyen tulevaisuustyöskentelyyn, tulevaisuusselonteon ja skenaarioiden hyödyntämiseen. Oheinen lausunto koostuu yleisestä osasta sekä esimerkeistä tulevaisuustyön soveltamisesta joillakin ministeriön vastuulla olevilla aloilla.

Yleinen osa

Selonteko skenaarioineen lisää valtioneuvostotason tulevaisuusymmärrystä siitä, minkälaisissa tilanteissa päätöksiä ja valintoja voidaan joutua tekemään. Kyse on samalla valmistautumisprosessista tulevaan, jonka yhtenä osana tai syötteenä on tulevaisuusselonteko. Kokonaisuutena tulevaisuusselonteon ennakointityö on kansainvälisesti korkeatasoista, osallistavaa ja läpinäkyvää. Menetelmä tarjoaa hyvät edellytykset strategiselle päätöksenteolle, varautumiselle ja tulevaisuusvalmiuden kehittämiselle.

Tulevaisuustyön lisäarvo arvo ministeriötyölle on se, että se mahdollistaa ja pakottaa pohtimaan kehitystä nelivuotista hallituskautta pidemmällä perspektiivillä. Samalla tulevaisuustyö auttaa ministeriön riskienhallinnassa tuomalla esiin mahdollisia kielteisiä kehityskulkuja. Se myös kytkee pienemmät asiakokonaisuudet osaksi laajempia kehityskulkuja.

Tulevaisuusselontekoa ja sen skenaarioita hyödynnetään rajallisesti konkreettisena politiikanvalmistelutyökaluna. Osin tämä johtuu siitä, että ministeriö osallistuu tulevaisuusselonteon valmisteluun ja relevantit teemat ovat osastoilla/yksiköissä jo hyvin tiedossa valmisteluprosessin myötä. Tulevaisuusselonteon toimintaympäristöanalyysiä hyödynnetään juuri käynnistetyn ministeriön virkapuheenvuoron valmistelussa, joka osaltaan toimii syötteenä seuraaviin hallitusneuvotteluihin.

Tulevaisuusselonteon luonne, ajallinen perspektiivi ja spekulatiivisuus ovat kuitenkin sellaisia, että sen kosketuspinta yksittäisen virkamiehen päivittäiseen työhön esimerkiksi politiikkavalmisteluun liittyen saattaa jäädä etäiseksi. Ministeriön toiminta yhtäältä liittyy keskeiseltä osin neljän vuoden sykleissä kulloisenkin hallituksen ohjelman toimeenpanoon, jolloin tulevaisuuskatsaus ja pidemmän aikavälin kehityskulut eivät nykyisellään integroidu parhaalla mahdollisella tavalla ministeriön ydintekemiseen ja kehittämistoimiin. Toisaalta ministeriön ja sen hallinnonalan strategia, joka tarkoituksellisesti ulottuu hallituskausien yli, tarjoaa tulevaosuusselonteon hyödyntämiselle lähtökohtia.

Skenaariotyöllä on kuitenkin rajoitteensa. Esimerkiksi globaalien kulkutautiepidemioiden todennäköisyyden kasvu oli hyvin tiedossa jo ennen koronapandemiaa, mutta tästä huolimatta varautuminen skenaarion toteutumiseen ei ollut riittävällä tasolla. On myös muistettava, että tulevaisuusselonteko nylkyisessä muodossaan on vielä melko uusi ja sen jalkauttamista ministeriön toimintaan tulee parantaa.

Aluekehittäminen

Tulevaisuustyöskentelyn merkitys on tunnistettu aluekehittämisessä ja merkitys korostuu parhaillaan käynnissä olevassa aluekehittämisen toimintamallin ja sisältöjen uudistamisessa. Osana tätä työtä on pohdittu Valtioneuvoston tulevaisuusselonteon muutostekijöiden vaikutuksia erilaisiin alueisiin ja aluekehittämiseen.

Toinen keskeinen käytössä ollut tuore tulevaisuustyö on Sitran megatrendit. Megatrendien julkistamisen yhteydessä pidetyssä työpajassa pohdittiin niiden merkitystä aluekehittämiselle ja aluekehittämisen tavoitteille. Edellinen laaja erityisesti aluekehittämiseen keskittynyt tulevaisuustyö, Aluekehityksen suuntaviivat 2040, valmistui vuonna 2022. Keväällä 2026 valmistuvassa tutkijapaperissa kyseistä työtä tullaan tarkastelemaan nykytilanteesta käsin.

Maahanmuutto

Maahanmuuton ja kotoutumisen osalta tulevaisuustyön keskiössä ovat väestöennusteet, jotka osoittavat, että työikäisen väestön ja työllisten määrä tulee lähes väistämättä laskemaan ja taloudellinen huoltosuhde heikentymään, jos työllisten määrää ei saada lisättyä maahanmuuton kautta. Tämä kehityssuunta tulee toteutumaan poliittisista valinnoista riippumatta.

Työn murros

Työelämän kehittämisen osalta käydään tulevaisuusorientoitunutta jatkuvaa keskustelua ml. sidosryhmien kanssa. Tulevaisuusselonteko toimii tausta-aineistona tässä mutta ei ainoana aineistona. Esimerkiksi valmistella oleva työelämän kehittämisstrategia suuntaa katseet tulevaan, vuoteen 2035 saakka, joten tuon prosessin voi katsoa olevan tulevaisuussuuntautunutta työskentelyä. Strategia pohjaa laajaan työelämän tutkimukseen ja niistä tuotettuihin tilannekuviin. Tulevaisuusselonteon relevanttia osiota on hyödynnetty strategiakeskusteluissa. Tulevaisuustyöskentelyä voitaisiin hyödyntää vieläkin paremmin yhteisen ajattelun ja oppimisen välineenä.

Työllisyys

Työvoiman saatavuuden turvaamiseen liittyy tietysti paljonkin ennakointityötä, kysyntä ja tarjontatrendien laskentaa ja myös kvalitatiivisempaa asiantuntijaennakointia. Konkreettisimmin esimerkiksi maahanmuuttajien työlupalinjauksissa. Ennakointia tarvitaan myös niissä lukuisissa kyselyissä ja strategioissa, joissa pyritään määrittelemään aloja ja taitoja, joihin työvoiman ja koulutuksen tarjontaa pitää kohdentaa.

ekonomisti Samuli Rikama
puh. 0295 047 270
samuli.rikama@gov.fi